

Να πώς περιγράφει τα βάσανα που έζησε στον πόλεμο της Μικράς Ασίας 1920-1922, ο Λυκούργος Φιλόπουλος ή «Λάλας» από το Κοντογόνη: «Είχανε περάσει κάπου δυο χρόνια, από την ώρα που πατήσαμε το πόδι μας, στρατιώτες, στ' αγιασμένα ελληνικά μας χώματα της Μικρασίας. Στρατός ελληνικός! Πολύς στρατός! Κάπου 58 χρόνια πίσω από σήμερα... Ένα μεγάλο όνειρο, ένας κρυφός πόθος ενός λαού, γινότανε πραγματικότητα! Η Ελλάδα μας μεγάλωνε! Οι Τούρκοι, από την πρώτη κιόλας στιγμή, τσακισμένοι από το αίσθημα της αδυναμίας τους, σα φοβισμένοι λαοί στριμώγονταν στα βάθη της Ανατολής. Οι μεγάλες νίκες του στρατού μας, διαδέχονταν η μια την άλλη. Μπροστά στην ορμή του που να αντισταθούν οι άπιστοι; Αισθάνονταν, βλέπετε, και την ενοχή αυτού που κρατάει κάτι που δεν είναι δικό του. Γιατί δικά μας είναι τα χωριά, δικές μας οι πόλεις πέρα ως πέρα! Και τούτο ατσάλωνε το σώμα μας και φτέρωνε τα πόδια μας. Πετάγαμε! Πολεμούσαμε και πάντα νικούσαμε! Λευτερώναμε τους αδελφούς μας. Και τι χαρά! Τι αλησμόνητες στιγμές!

Ο παππούς παίρνει βαθιά ανάσα και με λίγο πιο δυνατή φωνή συνεχίζει: «Οι αδελφοί μας παιδιά μου! Έλληνες χριστιανοί! Μαζεμένοι όλοι τους στις πλατείες των χωριών μας περίμεναν. Τι τρανές ώρες! Άλλοι μας αγκάλιαζαν, μας φιλάγαν, μας έστρωναν δάφνες και άλλοι κράταγαν εικόνες στα χέρια. Παπάδες και γέροι σεβάσμιμοι που τα χρόνια τους είχαν ασπρίσει το κεφάλι τους από τη μέρα των Παλαιολόγων, και τόσο την λαχταρούσαν πολλούς αιώνες όλοι τους, ήρθε στις μέρες τους!

Μαζί τους όμως κλαίγαμε κι εμείς. Από το κλάμα αυτό παίρναμε δύναμη που μας έκανε να περπατάμε μέρες κάτω από καυτό ήλιο, που πύρωνε δυνατά το χώμα και σουλούφριζε τα πρόσωπα μας. Μα ούτε διψάγαμε, ούτε πεινάγαμε. Ύπνος δε μας έκλεινε τα βλέφαρα. Ένα σκεβόμασταν! Πρέπει να μη μείνει πια τούρκος. Πρέπει να τους περάσουμε πέρα απ' την κόκκινη μηλιά. Είχε θεριέψει η καρδιά μας, πούβρισκε ξεκούραση μόνον στου τούρκου το κυνήγι! Έτσι κυλούσαν κείνες οι μέρες. Γεμάτες δόξα κι ελπίδες!

Τότε, βρέθηκα ένα ανοιξιάτικο δειλινό σ' ένα χωριό και φροντίσαμε να γιατρεύουμε τους λαβωμένους που έρχονταν από την πρώτη γραμμή. Ήταν εκεί νοσοκομεία με δικούς μας. Και εγώ εκείνη την εποχή, βλέπετε, είχα την ατυχία να μην είμαι στο

Μια ιστορία αληθινή σαν παραμύθι

μέτωπο. Ας είναι. Ήτανε η ώρα που ο ήλιος ακούμπαγε πυροκόκκινος στη ράχη του βουνού, που σηκώνότανε απότομα στην άκρη του χωριού. Χαιρέταγε εμάς και πήγαινε να δώσει ζωή και χαρά σ' άλλους τόπους. Οι τελευταίες του ακτίνες χτύπαγαν χλωμές τις ορθόστητες πλάκες του τούρκικου νεκροταφείου, ανατολικά του χωριού, που σε λίγο θα γινότανε κι ελληνικό. Αποκαμωμένοι από της μέρας τις φροντίδες κοντά στους λαβωμένους, μαζευτήκαμε να φάμε και να συνεχίσει μετά καθένας τη δουλειά του. Τίποτα δεν πρόδινε τη συφορά που μας περίμενε!

Όταν μαζευτήκαμε γύρω στο καζάνι, απότομα ακούστηκαν απ' όλες τις μεριές αμέτρητες ντουφεκίες και έκοψαν το νήμα της ζωής μερικών από τη συντροφιά μας και σ' άλλους χέρια και πόδια. Όσοι σταθήκαμε για την ώρα τυχεροί, σκορπιστήκαμε, πήραμε τα όπλα από 'να γειτονικό σπίτι που το είχαμε για στρατώνα, βγήκαμε στους δρόμους κι αρχίσαμε να πολεμάμε. Τρέχοντας ο ένας πίσω απ' τον άλλο, βρεθήκαμε μπροστά στις ολόρθες πέτρες του τούρκικου νεκροταφείου. Καμιά εικοσαριά. Εκεί ταμπουρωθήκαμε.

Οι άλλοι τόσοι, περίπου, βρέθηκαν στην άλλη άκρη του χωριού. Οι ντουφεκίες των τούρκων ανακατεμένες με τις δικές μας, συμπληρώνονταν από άγριες, μανιασμένες τούρκικες φωνές.

Μπουλούκια έζωσαν το χωριό απ' όλες τις μεριές κι όλο τόσοφιγγαν. Ήξεραν πως εμείς δεν είμαστε περισσότεροι από σαράντα και δε φοβόνταν. Σηκωμένοι όρθιοι ούρλιαζαν «Ούρα! Ούρα!...» (αέρα! αέρα!) με τα σπαθιά τους γυμνά. Ήθελαν να περάσουν πρώτα, μας απ' αυτά και μετά να πάνε κατά

τα νοσοκομεία μας. Στις σκοτεινές τους φυσιονομίες τα μάτια και τα δόντια τους αστράφτανε!

Ήμουνα πεσμένος πάνω στο μνήμα και πίσω από την πέτρα του. Άδεια το ντουφέκι μου όσο ποιο γρήγορα μπορούσα πάνω τους. Σε λίγα όμως λεπτά όλοι οι σύντροφοί μου ήταν σφαγμένοι ή σκοτωμένοι εκτός από μένα και δυο άλλους. Τον Αντρέα από την Πάτρα και Στρατή από τη Σμύρνη. Στη διπλανή μου πέτρα ο πρωτοξάδελφός μου ο Γιώργης της Τσακαλοκώσταινας με κομμένο το πόδι με παρακάλαγε κλαίγοντας! «Πάρε με Λυκούργο μου! Μη μ' αφήνεις! Βόθηθα με!»

Τούριξα μια λυπητερή ματιά! Μα τι νάκανα; Άχ να μπορούσα, τουλάχιστον να μη θυμόμουνα κείνα τα μάτια

Δυο τρείς ντουφέκισα και τρύπησα με τη λόγχη μου για να με σκοτώσουν να μην πέσω ζωντανός στα χέρια τους, αλλά δε μούκαμαν τη χάρη. «Κρατάτε τους, λένε, αυτούς, να τους περιποιηθούμε ιδιαίτερα». Μας πήραν τα ρούχα και μας έστησαν ολόρθους στην άκρη της πλατείας του χωριού, ενώ δίπλα μας ένας τούρκος πελέκαγε βιαστικός τρία παλούκια να μας παλουκώσουν ζωντανούς. Γνωστός τους τρόπος, παιδιά μου! Θυμηθείτε το Διάκο μας! Δοκιμάζουν διπλή χαρά με τέτοιους σκοτωμούς οι άπιστοι!

Οι φωνές και τα κλάματα απ' το Νοσοκομείο που σκίζανε πένθιμα τον αγέρα, το φριχτό σκηνικό της στιγμής και η αχαλίνωτη σκέψη μας πούκανε τον αποχαιρετιστήριο περιπάτο της σε τόπους και πρόσωπα αγαπημένα κι αλαργινά, φούσκωσαν τα γυμνά μας στήθια με απόγνωση. Θόλωσε το μυαλό μας μπροστά σ' αυτό το θέαμα, και πεθυμήσαμε και οι τρείς ένα θάνατο από μια σφαίρα.

Δίνει ο Ανδρέας μια σπρωξιά σ' ένα τουρκάκι που μας φύλαγε μ' ένα ντουφέκι κρεμασμένο με σκοινί από την πλάτη του, κι έκαμε δυο τούμπες στο χώμα. Εμείς χαθήκαμε στο σκοτάδι που στο μεταξύ πηχτό είχε αγκαλιάσει το χωριό. Μας ακολούθησαν πολλές ντουφεκίες αλλά καμιά δε μας βρήκε.

Τρέξαμε πολύ, ώσπου φθάσαμε κάπου στο διπλανό βουνό. Εκεί σμίξαμε τα γυμνά κορμιά μας να τα φυλάξουμε απ' το κρύο που μας περόνιαζε ως το κόκκαλο. Τεντώσαμε τ' αυτιά μας, Φωνές ανδρών, γυναικών, παιδιών, κλάματα, βόγγοι, ανακατεμένα, μας έκαναν να τρέμουμε σύγκορμοι. Ο θάνατος αγκάλιασε το χωριό. Βάρβαροι παιδιά μου! Χαιρόνται στο αίμα. Ας είναι κι από αιχμαλώτους, τραυματίες, γυναίκες, ή κι από μωρά παιδιά!

Εκεί μας βρήκε απολιθωμένους η αυγή και το άλλο βράδυ. Τότε αρχίσαμε να περπατάμε, να περπατάμε, ώρες ολόκληρες, σαν αγρίμια του λόγγου από κακοτοπία σε κακοτοπία. Τα δόντια μας χτυπούσανε ασταμάτητα και ρυθμικά από το κρύο και την πείνα. Κάπου χαράματα, μπροστά σε μια βρυσούλα, έσκυψα να δροσίσω τα μαρμαμένα χείλη μου. Φαίνεται ο κόπος, η λύπη και το νερό, σαν ανταμώθηκαν με κράτησαν για λίγο λιπόθυμο. Μόλις ξύπνησα είδα στις χλωμές ακτίνες του φεγγαριού τον Αντρέα να κλαίει. Τινάχτηκα ορθός και φύγαμε. Τραίνου γραμμές αποζητάγαμε, γιατί τις είχανε δικόι μας».

Κατηφορίζαμε μια βουνοπλαγιά με μικρά, γερασμένα και σουλουφρισμένα από το πείσμα των αγέρηδων χαμόκλαρα. Κείνη την ώρα έσκαζαν οι πρώτες ακτίνες του ήλιου. Τότε ανταμώσανε οι ματιές μας μ' ενός τούρκου τσοπάνη, που σκάριζε τα

πρόβατα του. Μας κύτταξε για λίγο ακίνητος. Ξάφνου τεντώνει τις κόρες των ματιών του, κι ορθώνονται οι τρίχες του κεφαλιού του. Πισωγύρισε τα πρόβατα, τα έκλεισε στο μαντρί του, και χάθηκε τρέχοντας μέσα στα χαμόκλαρα. Ο Στρατής, πιο έμπειρος της συντροφιάς, έδωσε το σύνθημα, «τρέξτε μας πιάσανε».

Αμέσως τρέξαμε για την αντικρυνή κακοτοπία, που μας χώριζε μια άδεντρη, αγκαθόσπαρτη πεδιάδα. Θέλαμε μισής ώρας περπατησιά με γοργοπόδαρο άλογο. Σε κάποια στιγμή, πάνω στο τρέξιμο, πήραν τ' αυτιά μου τούτες τις λέξεις απ' ου Αντρέα το στόμα: «Ας μην τρέχουμε παιδιά! Δε θα μας κάμει κακό. Είναι ο Γιουσουφ. Τον γνώρισα! Του σώσαμε προχτές τη γυναίκα. Έπεσε από 'να ζωντανό και την γιατρέψαμε στο χειρουργείο μας. Δυστυχώς όμως, μετά από λίγο ο Αντρέας έμενε πίσω μας νεκρός. –Θεός σχωρέστον. Ένας τότης τούκοψε το κεφάλι, ενώ εγώ κι ο Στρατής προφτάσαμε και πατήσαμε την κακοτοπία. Σταθήκαμε σιωπηλοί ο ένας αντίκρου στον άλλο. Ο κακομοίρης ο Γιουσουφ ξεπλήρωσε με καθαρίο τούρκικο τρόπο για τη γυναίκα του....

Μετά από δυο μέρες βρήκαμε Έλληνες στρατιώτες. Ντυθήκαμε, φάγαμε, κοιμηθήκαμε! Πάλι πήγαμε στην πρώτη γραμμή. Πολεμούσαμε και νικούσαμε. Ποτέ δεν νικηθήκαμε. Μόνον σαν το θέλησαν οι μεγάλοι της εποχής. Τότε!... Τότε παιδιά μου, ας μην έβλεπαν τα μάτια μου τέτοια συφορά! Θαρρεμένοι οι νικημένοι, οι δειλοί, οι ανάνδρσοι, ακολουθούσαν στο γυρισμό τους νικητές. Χτύπαγαν πισώπλατα μια μάζα στρατού πούφευγε με το παράπονο και την απορία ζωγραφισμένη στο πρόσωπο. Μαζί του ανακατεμένοι γέροι, νέοι, παιδιά, παπάδες ξεριζώνονταν από τα πανάρχαια ελληνικά μας χώματα, τη γή των πατέρων τους! Τι αδικία! Τι φρίκη!

Στα χέρια τους κρατούσαν δεματάκια με ότι πολύτιμο θεώρησε ο καθένας τους να πάρει. Οι πιο πολλοί είχαν εικόνες, κόκκαλα των γονιών τους και χωματάκι βρεγμένο με δάκρυα, από κάποια γωνιά της αυλής του σπιτιού τους. Τα καράβια μας φόρτωναν, σφύριζαν λυπητερά κι έφευγαν. Τα δάκρυα όλων μας έσμιγαν με τα αλμυρά κύματα και ρυθμικά τα απίθωναν στις Σμυρνεϊκές ακρογιαλιές πούσβηναν σιγά-σιγά από τα μάτια μας....

(ΠΑΝΟΣ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ: «Ανάλεκτα και σκαλαθύρματα» καθώς και περιοδικό ΙΘΩΜΗ, τεύχος 23)